

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ปัญหาและความสำคัญของ การศึกษา

การศึกษา เกี่ยวกับความยากจนในประเทศไทยนั้นไม่ใช่ เป็น เรื่องที่แปลกใหม่ นักเศรษฐศาสตร์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้ความสนใจศึกษา เรื่องนี้มา เป็น เวลานานแล้ว เพราะประเทศไทย เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา และมีประชากรที่คาดว่าจะยากจนอยู่เป็นจำนวนมากในทุกภาคของประเทศ

การศึกษาในที่มีวัตถุประสงค์ที่จะ เสนอข้อมูลทาง เศรษฐศาสตร์ เกี่ยวกับแบบแผนของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของครัวเรือนไทย ว่าครัวเรือนในแต่ละพื้นที่ทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร (Bangkok Metropolitan Area) เขตเมือง (Urban Area) และเขตชนบท (Rural Area) นั้นว่าจะมีแบบแผนในการบริโภคสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพ (ปัจจัย 4) และสินค้าประเภทอื่น ๆ เพื่ออย่างไร ซึ่งแบบแผนของการบริโภคสินค้าของครัวเรือนในแต่ละพื้นที่ดังกล่าว จะเป็นแนวทางไปสู่การศึกษาวิเคราะห์ เกี่ยวกับการ วัดความยากจนของ ครัวเรือนได้

นอกจากนี้การศึกษาในงานวิจัยนี้ยังได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับ การวัดเส้นความยากจน ซึ่งมีวิธีการศึกษาที่แตกต่างไปจากการศึกษา เกี่ยวกับการ วัดเส้นความยากจน ในงานวิจัยของนักเศรษฐศาสตร์ท่านอื่น ๆ ที่เคยศึกษามา ซึ่งเป็นการศึกษาความยากจนโดยพิจารณาจากแบบแผนของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคจริงของครัวเรือนเป็นหลัก โดยอาศัย เครื่องมือทาง เศรษฐศาสตร์ เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เรียกว่า Engle's Law of family expenditure เป็นพื้นฐานที่มองความกินดีอยู่ดีของครัวเรือนจาก อัตราส่วนระหว่างค่าใช้จ่ายในการบริโภคสินค้าแต่ละชนิดหรือแต่ละหมวดกับรายได้อัตโนมัติของครัวเรือน

สำหรับวิธีการศึกษาความยากจนส่วนใหญ่ที่นักเศรษฐศาสตร์ท่านอื่น ๆ เคยศึกษามา แล้วนั้นส่วนใหญ่จะวัด เส้นความยากจน หรือขีดต่ำสุดของรายได้ซึ่ง เป็นขีดที่ครอบครัวหรือบุคคล จะเข้าสู่ความจนนั้น โดยมองความพอเพียงของร่างกายเกี่ยวกับอาหาร (Nutritional Adequacy) แล้วนำมาปรับออกมา เป็นปริมาณเงินหรือ รายได้ที่ผู้บริโภคจำเป็นต้องมีเพื่อซื้ออาหารมารับประทาน เมื่อทราบความจำเป็นขั้นต่ำเกี่ยวกับอาหารแล้วก็คำนวณความจำเป็น ด้านอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ศึกษา เกี่ยวกับเส้นวัดความยากจน

วิธีการศึกษาการวัดเส้นความยากจนที่เสนอในงานวิจัยนี้เป็นประเภท Experiment research เพื่อค้นหาวิธีการวัดความยากจนในรูปแบบใหม่ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำหรับการถกเถียงวิจารณ์ อันจะนำไปสู่แนวความคิดและวิธีการวัดเส้นความยากจนในรูปแบบใหม่ ๆ ต่อไป

ในงานวิจัยนั้นนอกจากจะได้พิจารณาแบบแผนของการใช้จ่าย เพื่อการบริโภคของครัวเรือนในเขตกรุงเทพมหานคร เขตเมือง เขตชนบท แล้วยังได้พิจารณา โดยแบ่งตามกลุ่มอาชีพ (Occupation) ของหัวหน้าครัวเรือนเป็นหลักด้วย โดยแบ่งเป็น 3 ระดับคือ กลุ่มอาชีพที่ใช้แรงงาน กลุ่มอาชีพระดับกลาง และกลุ่มอาชีพระดับสูง ว่าในแต่ละกลุ่มอาชีพเหล่านั้น จะมีแบบแผนการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเป็นอย่างไร และมีสัดส่วนของความยากจนในแต่ละกลุ่มอาชีพอย่างไร เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าทางเศรษฐศาสตร์ต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิธีการวัดเส้นแสดง ความยากจนหรือขีดความยากจน (Poverty line) โดยใช้วิธีการศึกษาที่แตกต่างไปจากผู้ที่เคยทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความยากจนที่ผ่านมาแล้ว ซึ่งจะก่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ หรือวิธีการศึกษาเกี่ยวกับการวัดเส้นความยากจนใหม่ ๆ เพื่อที่จะเป็นพื้นฐานสำหรับการถกเถียงวิจารณ์ อันจะนำไปสู่แนวความคิดใหม่เกี่ยวกับความยากจนต่อไป

2. เพื่อเปรียบเทียบผลที่ได้จากการศึกษา โดยพิจารณาเปรียบเทียบแบบแผนของการบริโภคและขีดความยากจนของแต่ละกลุ่มอาชีพทั้งในเขตเมือง เขตชนบท และกรุงเทพมหานคร ว่าแตกต่างกันอย่างไร

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในงานวิจัยนี้ครอบคลุมแบบแผนการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าของครัวเรือนที่สัมพันธ์กับความยากจนในปี 2524 โดยมีขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์ครอบคลุมพื้นที่ เขตกรุงเทพมหานคร รวมทั้งจังหวัดใกล้เคียง คือ จังหวัดสมุทรปราการ ปทุมธานีและนนทบุรี และศึกษาวิเคราะห์ถึงพื้นที่ในเขตเมืองและเขตชนบทของภาคอื่น ๆ ด้วย

2. ค่ามวลค่า Subsistence Consumption (Y_i^*) หรือ Minimum Required Consumption ที่แสดงถึงความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้บริโภค จากสมการการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของครัวเรือน โดยใช้สมการ Demand ที่เรียกว่า Extended Linear Expenditure System : ELES เป็น model ในการศึกษาโดยมีการคำนวณค่า Y_i^* ทั้งในเขตเมือง เขตชนบทและเขตกรุงเทพมหานครในแต่ละกลุ่มอาชีพ

3. เปรียบเทียบค่า Y_i^* ที่คำนวณได้ในเขตกรุงเทพมหานคร เขตเมือง และเขตชนบทว่า ในแต่ละกลุ่มอาชีพมีความแตกต่างหรือใกล้เคียงกันอย่างไร ซึ่งจะทำให้เราเห็นถึงความจนในแต่ละพื้นที่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4. พิจารณาสัญหะบางประการอื่น ๆ ที่แสดงถึงพฤติกรรมของผู้บริโภค นอกเหนือไปจากการพิจารณาการวัดเส้นความยากจน ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากบางส่วนของสมการ ELES คือค่าโน้มเอียงในการบริโภคเพิ่ม (Marginal Propensity to Consume : MPC) โดยจะเปรียบเทียบพฤติกรรมของผู้บริโภคทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร เขตเมืองและเขตชนบท ค่า MPC จะมีความหมายในทางเศรษฐศาสตร์ คือ ถ้ามีรายได้เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย การบริโภคจะเปลี่ยนแปลงไปเท่าไรในทางเดียวกัน ค่า MPC จะมีค่าน้อยกว่า 1 เสมอ และมีค่าเป็นบวก เพราะเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น 1 หน่วย คนจะบริโภคเพิ่มไม่ถึง 1 หน่วย เพราะจะเก็บออมไว้ส่วนหนึ่ง

5. เนื่องจากได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยประเภท Experiment research ดังนั้นจึงได้ทดลองแบ่งกลุ่มสินค้า (Commodity Grouping) ให้แตกต่างกันออกไปเพื่อพิจารณาผลกระทบของการแบ่งกลุ่มสินค้าว่าจะมีผลต่อการคำนวณค่า Subsistence Consumption ซึ่งเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความต้องการพื้นฐาน (Basic Need) ของผู้บริโภคหรือไม่ และได้นำเสนอในงานวิจัยนี้สำหรับการแบ่งกลุ่มสินค้าที่ดีที่สุด

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันขอ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน (Household Expenditure) ได้แก่

1. จำนวนเงินที่ครัวเรือนได้ใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำรงชีพ
2. มูลค่าของสินค้าและบริการที่ได้รับเป็นส่วนหนึ่งของค่าแรง เงินเดือน สินค้าหรืออาหารที่ครัวเรือนผลิตและบริโภคเองหรือได้รับมาโดยไม่ต้องซื้อ
3. มูลค่าของค่าเช่าบ้านที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของอยู่เอง
4. รายจ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าภาษี เงินบริจาค ค่าเบี้ยประกันภัย ค่าสลากกินแบ่ง ดอกเบี้ยจ่าย และรายจ่ายที่มิใช่เพื่อการบริโภคอื่น

รายได้ของครัวเรือน (Household Income) ได้แก่

1. ค่าแรงและเงินเดือน เงินรางวัลบริการ เงินโบนัส เป็นต้น
2. กำไรสุทธิจากการประกอบธุรกิจการเกษตรและธุรกิจอื่น ๆ
3. รายได้จากทรัพย์สิน เช่น ค่าเช่าที่ดิน ค่าลิขสิทธิ์ ดอกเบี้ย และเงินปันผล
4. เงินที่ได้รับเป็นการช่วยเหลือบำเหน็จ บำนาญ เงินทุนการศึกษา
5. รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ มูลค่าของสินค้าและบริการที่ได้รับเป็นส่วนหนึ่งของค่าแรง เงินเดือน มูลค่าของสินค้าหรืออาหารที่ครัวเรือนผลิต และบริโภคเอง หรือได้รับมาโดยไม่ต้องซื้อ
6. รายได้อื่น ๆ เช่น เงินที่ได้รับจากการประกันภัยหรือประกันชีวิต เงินรางวัลสลากกินแบ่งและรายรับอื่น ๆ ในประเภทเดียวกัน

1.5 ประโยชน์ของการศึกษา

1. เพื่อทำให้เกิดวิธีการศึกษา (Methodology) ใหม่ ๆ เกี่ยวกับการวัดเส้นความยากจนในรูปแบบอื่น ๆ ที่แตกต่างไปจากแบบเดิมที่เคยศึกษามา ซึ่งเดิมมีวิธีการวัดเส้น

ความยากจน โดยดูจากความพอเพียงของร่างกาย โดยกำหนดจากความต้องการสารอาหารว่า methodology ใหม่ ๆ ให้นำมาใช้ได้มากน้อยเพียงไร

2. เพื่อทำให้เกิดความรู้หรือมีทักษะใหม่ ๆ ในทางวิชาการ โดยอาจศึกษาเปรียบเทียบกับงานวิจัยของบุคคลอื่นที่ได้ทำมาแล้วกับงานวิจัยนี้

1.6 การรายงานผลการศึกษา

สำหรับการรายงานผลการวิจัยครั้งนี้ นอกจากบทที่ 1 ซึ่งบรรยายถึงที่มาปัญหาและความสำคัญของการศึกษา ในบทที่ 2 จะได้กล่าวถึงแนวความคิดทั่วไปของการวิจัยซึ่งเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับการวัดเส้นความยากจนทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ ต่อจากนั้นเป็นการกล่าวถึง ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาและวิธีการวัดเส้นความยากจน ในบทที่ 3 สำหรับบทที่ 4 เป็นการวิเคราะห์ผลที่ได้จากการวิจัยเปรียบเทียบกับผลที่ได้ทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร เขตเมือง และเขตชนบท และในบทสุดท้ายเป็นการสรุปผลการวิจัยทั้งหมดและเสนอแนะข้อคิดเห็นบางประการที่ได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย